

Рецензия

От: доц. д-р Александър Петров Ганчев, преподавател в катедра „Финанси и кредит“ при СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Относно: дисертационен труд на тема „Предизвикателства пред ценообразуването при електронната търговия у нас в условията на пандемия“

Автор: докторант Георги Стоилов Анев с докторантски номер D010219208 от катедра „Финанси и кредит“ при СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Докторска програма: „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“

Научен ръководител: проф. д-р Стефан Симеонов

Цел на рецензията: даване на оценка за качествата на дисертационния труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“

Рецензията се базира на: заповед 1196 от 19.12.2023 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Дата на изготвяне на становището: 18 януари 2024 г.

I. Преценка за изпълнение на формалните, структурните и техническите критерии съгласно чл. 27 ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България

Представената за оценка научна разработка има общ обем от 206 страници. Тя е изготовена при спазване на стандартната формално-техническа и структурна рамка на едно дисертационно изследване и включва: заглавна страница; съдържание; въведение; три глави основен текст; заключение; библиография и едно приложение. В разработката са включени 49 фигури, 23 таблици и 7 уравнения. Посочената библиография включва 148 литературни и интернет източници. Всичко посочено води до заключението, че от гледна точка на чл. 27 ал. 2 на Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България, рецензираната разработка отговаря на формалните, структурните и техническите критерии, за да бъде определена като дисертационен труд.

II. Преценка за научните и научно-приложни качества на дисертационния труд съгласно чл. 27 ал. 1 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България

2.1. Преценка за актуалността, обекта, предмета, целта, задачите, тезата и съдържанието

Тематиката за ценообразуването като част от финансовия менеджмънт при електронната търговия безспорно е много актуална в условията на променените микро- и макроикономически условия по време и след пандемията от COVID-19. Това се дължи на факта, че пандемията от новия коронавирус наруши много вериги на доставки, но създаде условия за раз-

витие на електронната търговия. Нещо повече, важността и значимостта на процесите по ценообразуване в условията на бурно развитие на електронната търговия на глобално ниво допълнително се подсилва от навлизането на технологии, базирани на приложението на big data и изкуствен интелект. Поради посочените причини темата на рецензирания дисертационен труд може да бъде класифицирана като актуална, а неговото съдържание може да бъде определено като интересно за икономическите експерти и анализатори.

Обект на изследване в дисертационния труд е ценообразуването при електронната търговия в България в условия на пандемията от COVID-19, а негов предмет са моделите за ценообразуване на продукти и услуги в сектора на електронната търговия. Целта на дисертацията е да се извърши оценка на приложимите модели за ценообразуване на продукти и услуги, използвани от българските фирми в областта на електронната търговия и да се потърсят възможности за оптимизиране на процеса на ценообразуване с отчитане на новите икономически реалности. За изпълнението на целта са формулирани шест изследователски задачи. На тази основа тезата на дисертационния труд е, че „прилагането на адаптивни модели за ценообразуване, отчитащи спецификата на електронната търговия и потребителското поведение, може да доведе до максимизиране на продажбите в условията на динамични икономически процеси, породени от външни шокове като пандемията от COVID-19. Спецификите на електронната търговия формират характерни бизнес модели, които налагат и специален поглед към ценообразуването“.

Съдържанието на дисертационния труд е структурирано във въведение, три основни глави и заключение. Въведението на дисертацията представя изследвания в нея проблем. В него се поставят основните научни реквизити на дисертационния труд – обект, предмет, теза, цели, задачи. В него се очертава още използваната методология, приложимостта на постигнатите резултати и обхвата на дисертационното изследване. Първата глава на оценяваната научна разработка е посветена на извършването на характеристика на същността, функциите, факторите, елементите и структурата на цените, етапите и методите на ценообразуването и ценовата политика на фирмата като част от нейния финансов мениджмънт. Във втората глава на дисертацията се представят различните аспекти на развитието на електронната търговия и бизнес моделите за генериране на приходи в електронната търговия. Третата глава на изследването съдържа анализ на въздействието на пандемията от COVID-19 върху икономиката, поведението на потребителите, електронната търговия в България и апробиране на система за динамично ценообразуване чрез използване на big data и изкуствен интелект. В заключението се систематизира направеното в дисертацията и се формулират основните изводи. На този фон може да се заключи, че оценяваната научна разработка притежава характеристики на изследване по важен, актуален и интересен финансово-икономически проблем с висока степен на значимост не само за българската, но и за световната икономика. От друга страна, научните реквизити на дисертационното изследване са формулирани коректно, което предполага провеждане на адекватно и задълбочено изследване по темата на дисертацията.

2.2. Научни приноси в дисертационния труд

Докторант Георги Стоилов Аnev посочва седем основни научни приноса в своя дисертационен труд, както следва:

Първо. Въз основа на задълбочен обзор на научната литература по свързаната проблематика, авторът предлага комплексна систематизация на теоретичните аспекти в областта на ценообразуването и собствено виждане за значимостта на ценовата политика и ценовата стратегия в цялостния процес по ценови мениджмънт във фирмата.

Второ. Чрез теоретико-практически анализ, авторът дефинира място-то и ролята на съвременната електронна търговия, методологично оценява приложимите бизнес модели и подходи за генериране на приходи от фирмите в областта на електронната търговия и отличава спецификите на процеса по ценообразуване на техните продукти и услуги на база ключови показатели.

Трето. Предлага се авторова дефиниция на термина електронна търговия като процес на покупко-продажба на стоки и услуги (физически или дигитални) между икономически агенти (фирми, физически лица, държавни институции, организации и др.), като този процес или част от него е опосредстван чрез публични отворени комуникационни мрежи (интернет) и е свързан с трансфер на дигитална информация (търговска, финансова и др.) между участниците в сделката.

Четвърто. Въз основа на проведено анкетно проучване за състоянието и тенденциите в сектора електронна търговия в България се констатира, че сред основните проблеми и предизвикателства у нас се открояват проблемите с доставките, спада в потребителското търсене, недостига на квалифициран персонал и управлението на инвентара, което контрастира с проблемите на онлайн търговците в САЩ и Европа, които основно страдат от нарушения във веригите на доставка и възможността за задоволяване на повишено търсене на продукти.

Пето. Въз основа на анкетното проучване се констатира, че променената бизнес среда предизвика и редица промени в стратегическата визия за бизнеса, свързани най-вече с дигитализацията на бизнеса, включително чрез усъвършенстване на използваните софтуерни продукти и онлайн маркетингови кампании, вкл. и процеси по подобряване на преживяването и удовлетвореността на клиента. Установява се, че макар изследваните онлайн търговци да работят със специално пригодена и къстъмизирана за техните нужди платформа за електронна търговия, част от тях залагат и на нововъзникващия изкуствения интелект, особено в областта на подобряване на възможностите за персонализация, прогнозирането, маркетинга и продажбите, вкл. и чрез подобряване на ефективността на методите за ценообразуване.

Шесто. Разработен е собствен модел за динамично ценообразуване чрез използване на биг дейта и изкуствен интелект, базиран на рекурентна невронна мрежа - Long Short-Term Memory и реализиран чрез специализиран софтуер за интелигентно и автоматизирано определяне на цената за всеки продукт, при която търговецът ще има най-висока печалба. Моделът е тестван и апробиран в международен онлайн магазин за автотачки, предлагащ своите продукти в 15 държави без въведена местна ценова политика за

всеки отделен пазар, а ефективността и приложимостта му са тествани върху водещите европейски и американски пазари с реални данни в четвъртото тримесечие на 2022 година.

Седмо. Резултатите от проведените тестове показват еднозначно липсата на пряка позитивна връзка между ниските цени на продукта, обема реализирани продажби и генерираната печалба от продажбите. Констатират се и различия в потребителското поведение на изследваните пазари: европейските клиентите са склонни да обвързват високата цена с високо качество, докато в САЩ и Великобритания предпочитат търсене на добро съотношение „цена/качество“.

Горепосочените приноси са с достатъчен брой и качество за дисертация, която има за обект ценообразуването при електронната търговия и има поставена цел да се извърши оценка на моделите за ценообразуване на продукти и услуги, използвани от българските фирми в областта на електронната търговия и да се потърсят възможности за оптимизиране на процеса на ценообразуване с отчитане на новите икономически реалности. Въпреки че някои от тях са формулирани неясно, посочените научни приноси коректно отразяват направеното в дисертацията и нейното съдържание. Считам, че броят на приносите и тяхната формулировка би могло да се съкратят. Например първият и вторият принос могат реално да бъдат обединени в един. По същия начин може да се обединят също четвъртият и петият, както и шестият и седмият принос. Това обаче не намалява значимостта на формулираните от автора научни приноси. Напротив, считам, че последните два научни приноса формират посока за съществена промяна в ценообразуването не само в България, но и на глобално ниво. Ето защо тази част на дисертацията заслужава адмирации.

2.3. Недостатъци на дисертационния труд

Представената дисертация притежава някои недостатъци от техническо и научно естество, които могат да бъдат формулирани, както следва:

Първо. Първата част на въведението на дисертацията е твърде кратка. Поради това актуалността на дисертационния труд не е обоснована по подходящ начин. Рецензираният дисертационен труд е актуален, но това не се подразбира от въведението или аргументацията на автора.

Второ. Второто изречение на защитаваната тезата в дисертацията на практика е излишно.

Трето. В определени части първа и втора глава дисертацията имат предимно описателен характер. Това е валидно и за заглавията на някои точки.

Четвърто. В съдържанието на дисертационното изследване авторът използва множество изброявания, които могат да бъдат оформени като анализ или коментар.

Пето. Налице е едновременното използване на английски и български език при обозначаване на едно и също нещо. Удачно е в една дисертация понятийният апарат да бъде унифициран в езиково отношение.

Шесто. Характеристиката на иновативната методология, приложена в трета точка на трета глава на дисертацията е твърде кратка.

Седмо. Налице са неточности от техническо, стилово и пунктуационно естество в дисертацията. Препоръчително е те да бъдат премахнати при депозирането на дисертацията в Националния център за информация и документация.

Осмо. В дисертационният труд не е поместена подписана декларация за оригиналност, каквото е изискването на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Желателно е този недостатък да бъде отстранен при депозирането на разработката в Националния център за информация и документация.

Горепосочените недостатъци обаче не намаляват научната стойност на дисертацията и постигнатите резултати.

III. Преценка за автореферата и публикациите

Представеният автореферат има общ обем от 53 страници. Неговият преглед показва, че той отразява основните моменти от дисертационния труд и неговите приносни моменти. При защитата на своя дисертационен труд докторант Георги Стоилов Аnev представя списък от 5 публикации, от които 4 статии и 1 доклад. Всички публикации са по темата на дисертационния труд или отразяват основни моменти от неговото съдържание. Представените публикации покриват и минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“.

IV. Въпроси при защитата на дисертационния труд

На база на съдържанието на дисертационния труд могат да бъдат отправени следните въпроси към докторант Георги Стоилов Аnev:

Първо. Има ли някакви недостатъци ценообразуването чрез използване на big data и изкуствен интелект за фирмите, които го прилагат или за потребителите? Какви са те, ако такива съществуват, или какви могат да се появят в бъдеще?

Второ. Крие ли опасност от монополизиране на електронната търговия текущото господство на определени търговци като Amazon и Alibaba? Какви негативни ефекти за световната икономика и търговия могат да произтекат от това?

Трето. Българските онлайн търговци имат ли финансов и технологичен потенциал да се конкурират ефективно с чуждестранните си конкуренти? Ако нямат такъв потенциал, какво им пречи, за да се развиват успешно?

V. Обобщено заключение

Дисертацията на тема „Предизвикателства пред ценообразуването при електронната търговия у нас в условията на пандемия“ с автор докторант Георги Стоилов Аnev представлява изследване по актуален и интересен финансов и икономически проблем, засягащ ценообразуването и елек-

tronната търговия. Изследването напълно покрива като цяло минималните изисквания на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав в Република България и изискванията на чл. 27, ал. 1 и ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Поради това въпреки констатираните незначителни недостатъци давам цялостна положителна оценка за представената дисертация. На тази основа препоръчвам на научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ по докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (финанси)“ на докторант Георги Стоилов Аnev.

18 януари 2024 г.
гр. Свищов
Стопанска академия „Д. А. Ценов“

Доц. Александър Петров Ганчев, доктор по икономика